

مطالعه و تحلیل زمینه‌ای راهکارهای ایجاد ساز و کار ورود

کلان شهر تهران به فرایند جهانی شدن

علیرضا شه بخش

گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران

معصومه حافظ رضازاده^۱

گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران

غلامرضا میری

گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۸/۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۲/۲۱

چکیده

هر فضای جغرافیایی، هر چشم انداز جغرافیایی و هر محیط ساخته شده؛ از اوضاع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در سطوح محلی، ناحیه‌ای و جهانی تأثیر می‌پذیرد. فرآیند جهانی شدن تأثیر چشم‌گیری بر ساختار فعالیت‌های اقتصادی و اشتغال بر جای گذاشته و همچنین بر نقش و اهمیت شهرها و به ویژه کلان شهرها به مثابه نیروی محرکه توسعه اقتصادی-اجتماعی در مقیاس ملی و منطقه‌ای افزوده است. لذا هدف پژوهش حاضر مطالعه و تحلیل راهکارهای ایجاد ساز و کار ورود کلان شهر تهران به فرایند جهانی شدن می‌باشد. رویکرد حاکم بر فضای تحقیق کیفی و نوع تحقیق کاربردی است. جهت بررسی راهکارهای ایجاد ساز و کار ورود کلان شهر تهران به فرایند جهانی شدن با استفاده از روش دلفی استفاده شده است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات ابتدا با استفاده از مصاحبه با نخبگان و کارشناسان ابعاد و مقوله‌های اصلی تعیین و بعد به تفسیر هر یک از آنها پرداخته شد. طبق نتایج در مرحله کدگذاری باز ۴۹ مفهوم از متون مصاحبه استخراج گردید. در مرحله بعد، کدهای اولیه به علت تعداد فراوان آنها به کدهای ثانویه تبدیل شد، در این مرحله شاخص‌ها به دو بعد اصلی (سیاست‌های کلان ملی و سیاست‌های مدیریت شهری) و ۱۲ مقوله (بهبود فضای کسب و کار، ایجاد مناطق تجارت آزاد در نقاط مختلف کشور، انعقاد پیمانهای تجاری بین المللی و منطقه‌ای، ترکیب بخش خصوصی و دولتی، حضور دولت در بخش ایجاد زیر ساخت‌ها، جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، عضویت در سازمان تجارت جهانی، اولویت جهانی شدن با اقتصاد، افزایش اختیارات استان‌ها در اداره امور، توسعه و گسترش خدمات پیشرفته تولید، کاهش مهاجرت افراد غیر متخصص به تهران، با بهبود فضای کسب کار، سهولت و جذب سرمایه‌گذاری خارجی) تقسیم‌بندی شدند.

کلمات کلیدی: ساز و کار جهانی شدن، شهر جهانی شانگهای، کلانشهر تهران

مقدمه

شهر امروز به عنوان یکی از عظیم‌ترین دستاوردهای فرهنگ و تمدن و یکی از فراگیرترین پدیده‌های اجتماعی عصر حاضر مطرح است (حاجی‌لو همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳۳). امروزه شهرها با توجه به تاثیرپذیری از پیرامون خود در سطح ملی و بین‌المللی به سوی جهانی شدن سوق داده می‌شوند. شهرها از فرایند پر قدرت جهانی شدن متأثر شده‌اند بخصوص شهر در ابعاد فراملی یکی از فضاها جهانی می‌باشد که مستقیماً به مرتبه جهانی متصل است (ساسن، ۱۳۸۹، ۸۷). جهانی شدن از مباحث مهم و جنجال‌برانگیز در دنیای معاصر است که متفکران و اندیشمندان مختلف، هر یک به گونه‌ای را جمع به آن صحبت می‌کنند (شریفی و شریعت‌پناهی، ۱۳۹۹: ۶۲۲). تاکنون ۵۴ شهر جهانی توسط پژوهشگران شهری و شهر شناسان شناسایی شده و بر اساس برخی شاخص‌های ارتباطی که عمدتاً در چهار حوزه اقتصادی، فرهنگ، امکانات زیربنایی و فنآوری ارتباطات است، در سه رده شهرهای جهانی الفا (۱۰ شهر) بتا (۱۰ شهر) و گاما (۳۴ شهر) طبقه‌بندی شده‌اند، پیرو همین طبقه‌بندی به نظر می‌رسد شهر اول با شهر پنجاه و چهارم تفاوت‌های عمیقی دارد (پورموسوی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۳) این تفاوت‌ها با کلانشهرهای ملی غیرجهانی در سطح بالاتری قرار دارد. از طرفی تمرکز دانش، به ویژه خدمات تولیدی پیشرفته همچون حسابداری، تبلیغات، فعالیت‌های بانکی و مالی، بیمه، حقوق و مشاوره‌های مدیریتی سبب شده تا شهرهای جهانی بتوان جلوه کنند، (احمدی‌پور و قادری حاجت، ۱۳۹۴: ۱۳۸). در نقطه مقابل، کلانشهرهای ملی غیر جهانی بر روی فعالیت‌های صنعتی متمرکز می‌باشند. به این ترتیب امروزه روندهای متعارض جهانی، برگرفته از کنش و واکنش میان دو نوع فضای متفاوت به وجود آمده است که این دو فضا از سوی اندیشمندان جهانی همچون امانویل کاستلز، پیترو تیلور به نام فضای مکانها و فضای جریان‌ها نظریه‌پردازی شده است (خانی‌ها و همکاران، ۱۳۹۰: ۲).

در بین کشورهای جهان، چین یکی از موفق‌ترین موارد در فرایند جهانی شدن می‌باشد. این کشور از دهه ۱۹۷۰ تمرکز برنامه‌ریزی را از سوسیالیسم دولتی به سیاست درهای باز و جهانی شدن تغییر داد. از دهه ۱۹۹۰ بسیاری از شهرهای چین سیاست جسورانه‌ای جذب سرمایه‌گذاری خارجی را به کار بردند. در این میان شانگهای از پیش‌روترین نمونه شهرهای جهانی در چین می‌باشد که با بازسازی ساختاری به سوی جهانی شدن گام برداشته است (رهنما، ۱۳۸۵: ۵۵) این شهر به عنوان قلب تجاری چین، تا قبل از این یکی از بندرهای کم توسعه و محدود در تجارت محلی در شرق چین محسوب می‌شد. ولی از سال ۱۹۸۶ میلادی که کنگره خلق چین برنامه کلی توسعه شهر شانگهای را تصویب و جهت اجرا به دولت اعلام نمود (سرور، ۱۳۹۶: ۵۷) فعالیت‌های فراوانی صورت گرفته است و انتظار می‌رود تا سال ۲۰۲۵ اقتصاد شانگهای از نظر حجم تجارت ۵ برابر میزان فعلی رشد داشته باشد. شانگهای با انتخاب جهانی شدن از بعد اقتصادی، به نوعی از بومی‌سازی جهانی شدن دست یافته است. که در کشوری مثل چین، با نظام متمرکز اداری و سیاسی به خوبی عمل می‌کند (صباغیان، ۱۳۹۰، ۵)

تهران به عنوان یک کلانشهر ملی، در بستری رشد و توسعه یافته که بی‌شبهت به شانگهای قبل از ۱۹۸۶ میلادی نیست. در طی دهه ۷۰ و ۸۰ شمسی با پایان یافتن جنگ تحمیلی و افزایش درآمدهای نفتی و همچنین فروش تراکم

در پایتخت، پروژه‌های زیرساختی و اقتصادی متعددی در تهران انجام گرفت، توسعه بزرگراه‌ها، مترو، فرودگاه امام (ره)، گسترش شهرک‌های صنعتی، توسعه مراکز دانشگاهی و... در پیرامون تهران، موجب ارتقاء جایگاه اقتصادی و اداری آن در سطح ملی و در نتیجه به عنوان قطب بی‌رقیب برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی تبدیل شد (سرور و پورطاهری، ۱۳۹۴: ۱۶۴)، سهم بیشتر این شرایط مربوط به تحولات اقتصادی و اجتماعی درون کشور بوده و شرایط فرا ملی نقش کمتری داشته است. به عبارتی این تحولات ناشی از جهانی شدن، که در بیشتر کلانشهرهای جهان اتفاق افتاده نمی‌باشد. به استناد شرایطی که به آن اشاره شد تهران در افق ۱۴۰۴ شهری فرهنگی و دانش بنیان در دنیای اسلام معرفی شده است، اما با توجه به روندهای یکپارچگی جهانی در منطقه، رقابت جدی استانبول و دبی عرصه را بر کلانشهر تهران تنگ نموده است (آقایی و همکاران، ۱۳۹۳، ۲۱). در مقابل وجود شرایطی از قبیل: موقعیت ممتاز کشور از نظر ژئوپلیتیکی، توان تهران را برای تبدیل شدن به رابط گره‌گاه‌های حمل و نقل در منطقه بالا برده است. از طرف دیگر حضور ایران در ترتیبات تجاری و یکپارچگی منطقه‌ای می‌تواند مقدمات حضور در عرصه اقتصاد جهانی را فراهم نماید و اقتصاد ایران را در جهت تعامل با اقتصاد جهانی استفاده از فرصت‌های حاصل شده، تحت تأثیر فرایند جهانی شدن ترغیب کرده و همچنین آن را از چالش و تأثیرات منفی این فرایند دور کند، همچنین بازار مصرف بزرگ، مرکز فرماندهی خدمات پیشرفته پشتیبان تولید در سطح ملی و توان توسعه ارایه خدمات پیشرفته تولید در خاورمیانه و شمال آفریقا، وجود نیروهای متخصص فراوان و سابقه تاریخی و فرهنگی شهر پژوهان را به آینده تحولات این کلانشهر ملی امیدوار نموده است (حاتمی نژاد و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۹۳).

در این راستا، این پژوهش، راهکارهای ایجاد ساز و کار ورود کلان شهر تهران به فرایند جهانی شدن را تحلیل نموده و از این جایگاه به ارائه مدل برای نقش یابی جدید کلانشهر تهران با تمرکز بر فرآیندهای اقتصادی و ارتباطی و اطلاعاتی به جای تمرکز مکان‌های تولید اقدام می‌نماید. که نهایتاً به افزایش بهبود فضای کسب و کار در کشور کمک فراوان نموده و از این منظر تطبیق شرایط شانگهای و تهران و ارائه مدل بومی جهت تسهیل ورود تهران به سامانه جهانی شدن امکان پذیر می‌گردد.

لذا پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال می‌باشد: سازوکار فضای جغرافیایی شهر جهانی شانگهای و کلانشهر ملی تهران در فرایند جهانی شدن چگونه است؟

رویکرد حاکم بر فضای تحقیق کیفی و نوع تحقیق کاربردی است. تأکید اصلی بر روی راهکارهای ایجاد ساز و کار ورود کلان شهر تهران به فرایند جهانی شدن می‌باشد. جهت بررسی راهکارهای ایجاد ساز و کار ورود کلان شهر تهران به فرایند جهانی شدن با استفاده، از روش دلفی استفاده شده است. در این پژوهش، از ۱۷ نفر از کارشناسان و متخصصان مرتبط با موضوع، شامل اساتید دانشگاه، فعالان اقتصادی، کارشناسان خبره دستگاه‌های اجرایی مرتبط و دانشجویان، مصاحبه به عمل آمد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات ابتدا با استفاده از مصاحبه نخبگان و کارشناسان ابعاد و مقوله‌های اصلی تعیین و بعد به تفسیر هر یک از آنها پرداخته شد و در نهایت یک مدل مفهومی طراحی شده است.

دامن کشیده و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به بررسی تاثیر جهانی شدن و توسعه مالی بر رشد اقتصادی در کشورهای منتخب خاورمیانه، پرداخته‌اند. نتایج به دست آمده حاکی از این بود که شاخص جهانی شدن تاثیر مثبت و معناداری بر تولید ناخالص داخلی و توسعه مالی تاثیر منفی و معناداری بر رشد اقتصادی در بازه زمانی مورد مطالعه داشته است. غفاری و صادقی بخش (۱۳۹۹)، در پژوهشی به بررسی اثر جهانی شدن بر توسعه شهری با رویکرد اقتصاد و مسکن، پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد جهانی‌شدن، اصطلاحی است که از اواسط دهه ۱۹۸۰ متداول شده و به معنی فروریختن مرزها و فراتر رفتن از آن در سطح جهانی در ابعاد اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی... که فرآیند آن دگرگون شدن ساختارهای محلی به جهانی است. فرایند جهانی‌شدن، ابعاد و دامنه آن آنقدر وسیع و گسترده است که تمام شئون زندگی بشر را تحت تاثیر قرار داده است، تا جایی که برخی از صاحب‌نظران آن را به عنوان بزرگترین رخداد تاریخ بشری یاد کرده‌اند. قضاقلو و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی به بررسی جهانی شدن و مشکلات امروزی در کلانشهرهای نوین با تاکید بر اقتصاد، پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد برنامه‌های رشد و توسعه اقتصادی، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، به میزان تعامل اقتصاد ملی با اقتصاد جهانی بستگی داشته و متاثر از فرایند پدیده جهانی شدن اقتصاد است. سرور (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای تحت عنوان تحلیل و رتبه‌بندی پایداری کلانشهر تهران در بین شهرهای جهانی، رابطه بین رتبه شهر جهانی و میزان پایداری آن مورد کنکاش قرار داده است. بر اساس مطالعات پیتر تیلور که در این تحقیق به آن اشاره شده است رتبه ارتباط-پذیری تهران در سطح پایین‌تری از بقیه شهرهای خاورمیانه برآورد شده است در این تحقیق از تجربه جهانی شدن شانگهای به عنوان یک مورد موفق اشاره شده است و منشا انرا تصمیمات کنگره خلق چین در سال ۱۹۸۶ میلادی می‌داند. لچنر و بولی (۲۰۱۹) در کتاب "جهانی سازی" علاوه بر تعاریف و تأثیرات منطقه‌ای جهانی شدن، به تحلیل پیوستگی اقتصادی و عملکردهای سیاسی کشورهای تراز اول در این فرایند پرداخته است. تان (۲۰۱۴) به بررسی الگوبرداری از دانش در شهرهای جهانی می‌پردازد. وی ابتدا توسعه را به عنوان یک هدف در شهرهای دانش محور معرفی می‌کند و اینکه این شهرها برای دستیابی به آن یک استراتژی بلند مدت دارند. نتایج نشان می‌دهد شهرهای جهانی امروز که به عنوان کلانشهرهای جهانی معرفی شده‌اند اصول دانش را در رأس کار قرار داده‌اند.

مبانی نظری

امروزه جهانی‌شدن تقریباً در هر جنبه‌ای از زندگی مدرن مشهود است، از مد تا امور مالی، رسانه‌های اجتماعی گرفته تا کالاهای تجاری و شرکت‌های چندملیتی (Stivesmith & Owens, 2020: 20) اما از دید جغرافیایی، «کلارک^۱» جهانی شدن را این چنین تعریف نموده است: فرایندهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی که به وسیله آن: الف) مکان‌های سراسر جهان به هم متصل می‌شوند ب) روابط اجتماعی و تعاملات اقتصادی به صورت روز افزون در مقیاس فرا قاره‌ای جریان می‌یابند ج) جهان خود به واحدی مستقل و شناخته شده تبدیل می‌گردد. البته این به

¹ - Clarke

معنای یکی شدن همه جای جهان نیست همچنین فرایندی یکسان و برابر نبوده بلکه مکان‌های گوناگون به صورت های متفاوت به این واحد جهانی وصل می‌شوند (حیدری فر و رضایی، ۱۳۹۱، ۷۷).

همچنین جهانی‌شدن یک روند تجربی و عینی است که باعث افزایش اتصال اقتصادی و سیاسی می‌شود (Nederveen pieterse, 2019: 33). از نظر آنتونی گیدنز، جهانی شدن موجب پیوند مکان‌ها دور از هم و تاثیرگذاری حوادث و رویدادهای سراسر جهان به یکدیگر می‌شود (Perry and Mavrer, 2003: 334) دیویدهاروی، فرایند جهانی شدن را فشردگی زمان و مکان معرفی می‌کند (Harrvy, 1989: 241) امانوئل کاستلز با اشاره به عصر اطلاعات، جهانی شدن را ظهور نوعی جامعه شبکه‌ای می‌داند که در ادامه حرکت سرمایه‌داری، پهنه اقتصاد جامعه و فرهنگ را در بر می‌گیرد. جامعه شبکه‌ای در ساختار و کارکرد غالب خود و پیرامون شبکه‌ها و جریان‌هایی شکل می‌گیرد، که نمود ظاهری آن سرمایه‌داری است (کاستلز، ۱۳۸۰: ۲۰).

مک لوهان در کتاب جنگ و صلح در دهکده جهانی، دنیا را به سه دوره تقسیم می‌کند: ۱- تمدن شفاهی یا کهکشان شفاهی ۲- تمدن مکتوب با کهکشان گوتنبرگ ۳- تمدن الکترونیک یا کهکشان مارکنی که با اختراع رادیو توسط وی شروع شد (ایرانزاده، ۱۳۸۰، ۲۵)، از آنجایی که جهانی شدن فرایندی تاریخی و دارای مزایای فراوان می‌باشد که از گذشته تا به حال ادامه دارد (lechner & Boli, 2019: 25).

واژه جهانی شدن از نظر اعتبار علمی پیش از سده بیستم وضع و بارها به کار گرفته شده است اما به عنوان یک واژه علمی تا اواسط دهه ۱۹۸۰ میلادی در محافل دانشگاهی چندان مورد توجه نبود و تنها در نیمه دوم دهه ۱۹۸۰ میلادی بود که اعتبار علمی پیدا می‌کند (نوازی، ۱۳۸۲: ۱۸۶). در پدیده جهانی شدن، هسته مرکزی آن جهانی شدن سرمایه و سرمایه‌داری بوده لذا این ویژگی چیرگی سیستم اقتصادی سرمایه‌داری بر فضای سیاره زمین است، توسعه فضایی - مکانی شالوده این چیرگی را تشکیل می‌دهد (فقیه، ۱۳۸۳، ۵۹) در این فرایند اهمیت جغرافیایی در روابط اقتصادی، سیاسی و علمی کاسته می‌شود و شبکه ارتباطات به طور کلی گسترش می‌یابد (اکبریان، ۱۳۸۲، ۸۶).

لذا جغرافیای جهان، از مقوله ارتباطی بوده که افراد مختلف را به هم پیوند می‌دهد. بر اساس این تعریف جهانی شدن، توسعه فیزیکی حوزه جغرافیایی جهان و به معنای افزایش در حجم جریان‌های جهانی است (یزدان پناه درو، ۱۳۹۴، ۴)، از این رو جهانی شدن منعکس کننده مواردی بدین شرح می‌باشد:

۱- سازمان دهی مجدد جغرافیایی تولید صنعتی و تأمین خدمات

۲- عبور شرکت‌ها، از مرزهای ملی

۳- توزیع و پخش در سراسر جهان

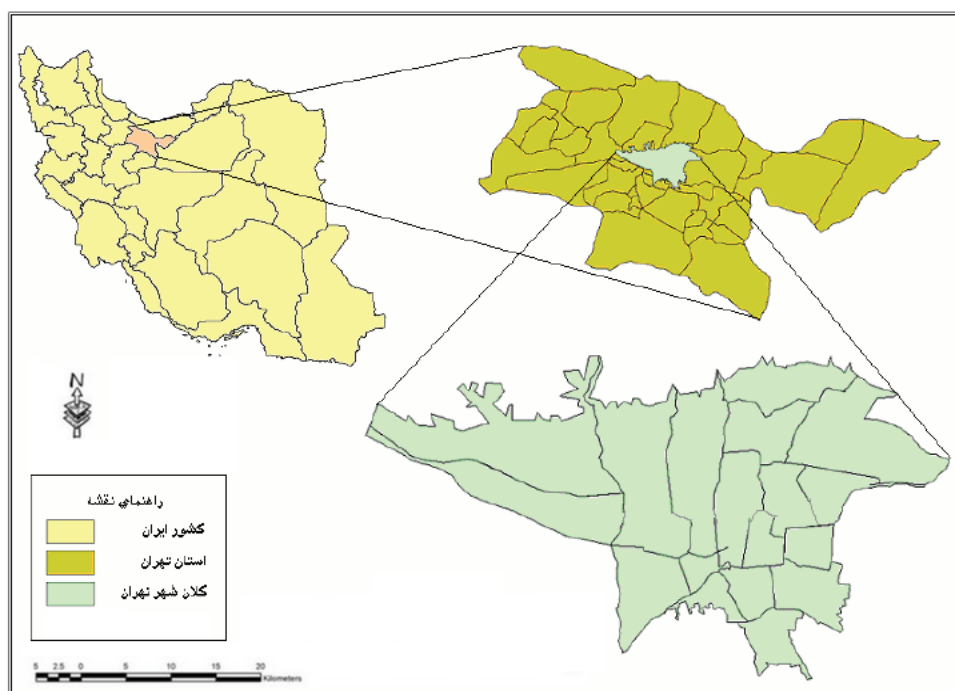
۴- جابجایی داخلی در درون کشورهای در حال توسعه به سوی شهرهای بزرگ

۵- مهاجرت مردم از کشورهای در حال توسعه به ایالات متحده کانادا اروپای غربی (کاپلان و همکاران، ۱۳۹۱، ۵۰). با این روند، پیوندهای میان کشورهای جهان اول و سوم حتی پیچیده‌تر هم می‌شود اکنون به میزان فزاینده‌ای کالا در کشورهای جهان سوم ساخته می‌شود که بسیاری از شرکت‌های غربی آنجا تأسیس کرده‌اند (گیدنز، ۱۳۹۶، ۵۷۴).

معرفی محدوده مورد مطالعه

کلانشهر تهران

تهران وسعتی بیش از ۷۰۰ کیلومتر مربع دارد و بین ۳۵ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۵۷ دقیقه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۴ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۴۷ دقیقه طول شرقی واقع شده است. این شهر به عنوان پایتخت ایران در استان تهران قرار دارد. از شمال به سلسله جبال البرز، از شرق به لواسانات و از غرب به کرج و از جنوب به ورامین محدود است. شهر تهران از نظر تقسیمات اداری به ۲۲ منطقه و ۱۲۳ ناحیه و ۳۵۵ محله تقسیم می‌شود. اقلیم تهران متأثر از موقعیت جغرافیایی استان تهران می‌باشد که سه عامل: الف) کوه البرز، ب) بادهای غربی و ج) دشت کویر در جنوب نقش موثری در این زمینه دارند. تهران، بیست و چهارمین شهر پرجمعیت در جهان و غرب آسیا به شمار می‌رود. این شهر همچنین پایتخت و پر جمعیت‌ترین شهر کشور جمعیتی بالغ بر ۱۳۲۶۰۰۰۰ نفر دارد. میزان رشد جمعیت در تهران سالانه ۱/۷۹ درصد است. تهران، بیست و چهارمین شهر پرجمعیت در جهان و غرب آسیا به شمار می‌رود. این شهر همچنین پایتخت و پرجمعیت‌ترین شهر کشور در برآورد آماری سال ۹۷، ۸۹۳۸۶۸۶ نفر جمعیت داشته است، میزان رشد جمعیت در تهران سالانه ۱/۷۹ درصد است. از نظر اداری جمعیت شهر در ۲۲ منطقه و ۱۲۲ ناحیه شهری تقسیم شده‌اند (سالنامه آماری استانداری استان تهران، ۱۳۹۷).

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی تهران در ایران

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

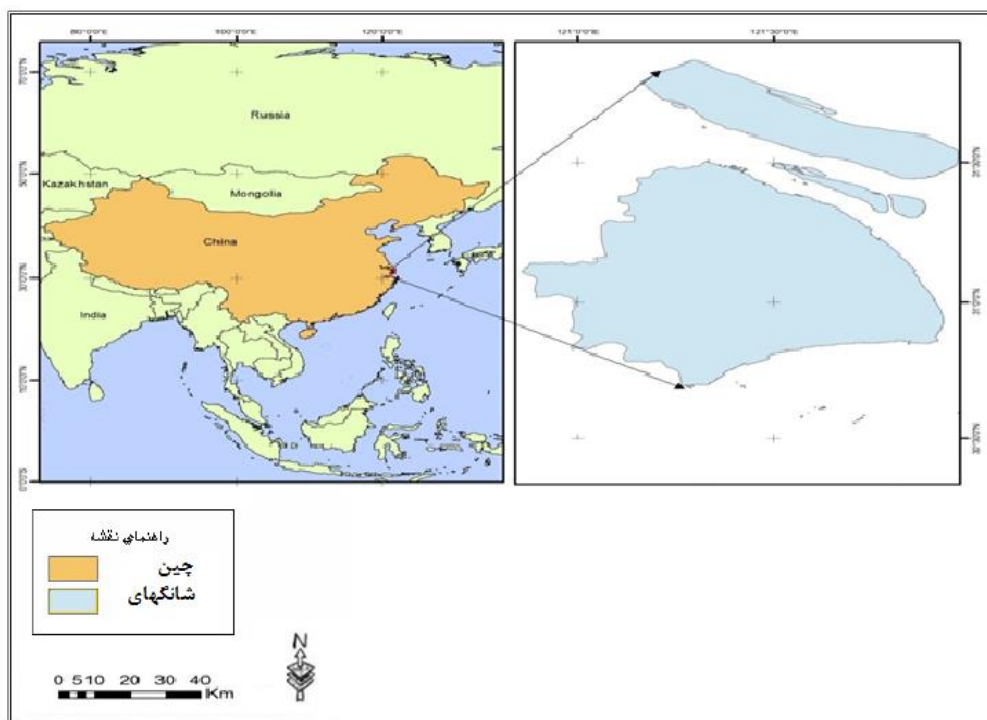
تهران در گذشته از روستاهای ری بوده و ری که در تقاطع محورهای قم، خراسان، مازندران، قزوین، گیلان و ساوه واقع شده به سبب مرکزیت مهم سیاسی، بازرگانی، اداری و مذهبی از قدیم مورد نظر بوده است. روستای تهران به‌واسطه برخورداری از مغاک‌ها و حفره‌های زیرزمینی و مواضع طبیعی فراوان و دشواری نفوذ در آن‌ها پناهگاه

خوبی برای دولتمردان و دیگر اشخاصی بوده که احتمالاً مورد تعقیب مدعیان قرار داشته‌اند. از سوی دیگر، کاروان‌های بزرگی که از محورهای مورد بحث عبور می‌کردند شکارهای سودمندی بودند و اغلب مورد حمله و چپاول مردم بومی واقع می‌شدند. روستای تهران در واقع کانون چپاولگران و نهانگاه کالاهای دزدیده‌شده بود و این وضع تا زمان شاه تهماسب صفوی که قزوین را به عنوان پایتخت خود انتخاب نمود ادامه داشت. تهران در برابر حمله افغان‌ها (پشتون‌ها) ایستادگی زیادی کرد و به همین خاطر آن‌ها پس از تصرف تهران این شهر را ویران کردند و باغ‌ها و تاکستان‌های آن را از میان بردند. در زمان نادرشاه تهران دوباره نام و نشانی یافت و در همین شهر بود که نادرشاه رهبران بزرگ شیعه و سنی را گرد هم آورد و پیشنهاد اتحاد اسلامی و رفع اختلاف‌ها را به آن‌ها داد (سالنامه آماری استانداری استان تهران، ۱۳۹۷). توسعه و پیشرفت شهر تهران از دوران صفویه شروع شد و این دوران حکومتی مهمترین نقش را در تاریخچه استان تهران به خود اختصاص داده است. توجه داشته باشید که در دوران حکومتی صفویان، بناها و عمارت‌های بسیار زیادی در اطراف شهر تهران و شهر ری تاسیس شده‌اند و بسیاری از حاکمان این شهر به دلیل حاکم بودن شرایط اقلیمی بسیار عالی بر این منطقه، توجه زیادی را به این شهر از خود نشان دادند. از دیگر مهمترین دوره‌هایی که می‌توانید سهم زیادی را در تاریخچه استان تهران داشته باشد می‌توان به دوره ی حکومتی قاجاریه اشاره کرد که این دوره نقش بسیار زیادی را پیشرفت و رشد این شهر داشته و سلطان فتحعلی شاه نیز اهمیت بسیار زیادی را به تهران و اطراف آن نشان می‌داد به طوری که در این دوره از حکومت می‌توان شاهد تاسیس انواع بسیار مختلفی از بناها و عمارت‌ها در جای جای مختلف این شهر باشیم. ولی نقطه عطف تاریخ تهران به زمان پادشاهی ناصرالدین شاه بر میگردد که علاقه مندی زیادی را به شهر نشان داده اقدام به تاسیس دروازه‌ها و حصارهای بسیار مختلفی در این شهر داشت و اولین رشد سریع جمعیت را در این زمان می‌توان مشاهده کرد (سالنامه آماری استانداری استان تهران، ۱۳۹۷).

شهر جهانی شانگهای

شانگهای در عرض جغرافیایی ۳۱ درجه و ۱۴ دقیقه شمالی و طول جغرافیایی ۱۲۱ درجه و ۲۹ دقیقه شرقی در ساحل غربی اقیانوس آرام در خط ساحل شرقی کشور چین قرار دارد (شکل ۳). شانگهای در حاشیه استانه‌های جیانگ سو و ژجیانگ در غرب و دریای شرق چین و خلیج هانگزه در جنوب است و در شمال شهر نیز رودخانه یانگ تسه به دریای چین می‌ریزد. شانگهای به لطف موقعیت جغرافیایی مناسب، به یک بندر دریایی و رودخانه‌ای عالی تبدیل شده است. وسعت شانگهای در حدود ۶۳۴۰/۵ کیلومتر مربع می‌باشد. این شهر دارای سه جزیره با نام‌های چونگ کیگ، چانگ‌گزیک و هنگاگا می‌باشد که جزیره چونگ‌کینگ سومین جزیره بزرگ چین است. اداره شانگهای به صورت فرمانداری کل می‌باشد و در پایان سال ۲۰۱۸ دارای ۱۶ بخش بوده که شهر شانگهای ۷ منطقه شهری را در خود جای داده است. در اوت ۲۰۱۳ منطقه آزاد شانگهای توسط شورای امور خارجه تصویب شد. منطقه آزاد شانگهای یک استراتژی ملی است و مسئولیت قابل توجهی برای سرعت بخشیدن به تحول در عملکردهای دولت، یا نواحی فعال در مدیریت، روش‌ها، تسهیل تجارت و سرمایه‌گذاری، جستجوی کانال‌های جدید برای

تعیین بیشتر اصلاحات و گسترش سیاست‌های گشایش و انباشت تجربیات دارد (Shanghai municipal statistic bureau, 2018: 11). شانگهای به عنوان پر جمعیت ترین شهر در کشور چین و مرکز مالی مهم، یک شهر جهانی می‌باشد. جمعیت شانگهای در سال ۲۰۱۸ میلادی تعداد ۲۴۲۳۷۸۰۰ نفر بوده است. جمعیت شانگهای در بین ۱۶ بخش پراکنده شده است.

شکل (۲): موقعیت جغرافیایی شانگهای در چین

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

شهر شانگهای برخلاف بسیاری از شهرها قدمت تاریخی چندان دور و درازی ندارد. شهر شانگهای در قرن یازدهم یک دهکده کوچک برای ماهیگیری بوده است. در قرن هجدهم این شهر قطب تولید کتان شد و به تدریج به بزرگترین شهر مسکونی و تجاری در کشور چین تبدیل شد. زمانی که سلسله مینگ چین در سال ۱۸۴۲ اولین جنگ را به انگلیسی‌ها باختند به دنبال آنها فرانسوی‌ها و آمریکایی‌ها و ژاپنی‌ها نیز اقدام به اشغال مناطقی از شانگهای کردند و به این ترتیب چهره این شهر بین‌المللی شد و به سرعت روند رشد خود را طی کرد و همچنین در دهه ۱۹۳۰ به دلیل عدم نیاز به ویزا این شهر به سرعت به یک بندر تجاری تبدیل شد. در طی سال‌ها این روند پیشرفت، چندین بار متوقف شد اما هیچ چیز جلوی پیشرفت انفجاری شانگهای را نتوانست بگیرد تا این که این روزها به یکی از مدرن ترین و ساختار یافته ترین شهرهای جهان تبدیل شده است (همان منبع).

یافته‌های تحقیق

مطالعه زمینه‌ای درک معنایی راهکارهای ایجاد ساز و کار ورود کلان شهر تهران به فرایند جهانی شدن مرور بازننگری

در این مرحله که در حکم مقدمه‌ای برای ورود به عملیات تحلیل محسوب می‌گردد، برای جلوگیری از داوری شخصی در هنگام ترتیب داده‌ها، مصاحبه‌های ضبط شده، یادداشت‌های شخصی که در طی تحقیق توسط محقق انجام می‌شد، جمع‌آوری و مورد بازنگری و اصلاح قرار داده شد. این کار به عدم دخالت عقاید و ارزش‌های محقق در امر تحلیل کمک می‌کند.

گام اول: استخراج داده‌های معنایی (کدگذاری باز)

کدگذاری باز یک بخش از تجزیه و تحلیل است که شامل شناسایی، نام‌گذاری، دسته‌بندی و تشریح پدیده‌های موجود میان داده‌ها می‌باشد. در این مرحله هدف، درک مفاهیم مستتر در گفته‌های مصاحبه شونده است. نام برخی از مفاهیم از دانش پیشین گرفته شده و نام برخی مفاهیم ابداع شده توسط محقق و یا ذکر شده توسط مشارکت‌کنندگان و معطوف به داده‌های موجود است. در این مرحله به طور کلی ۴۹ مفهوم از متون مصاحبه استخراج گردید.

جدول (۱): مفهوم‌سازی داده‌های حاصل از پژوهش (کدگذاری باز)

ردیف	کد	مفاهیم (کدگذاری باز)
۱	X1	فضای تصمیم‌گیری در جهت سرمایه‌گذاری خارجی
۲	X2	جذب سرمایه
۳	X3	کارآفرینی
۴	X4	ایجاد اشتغال برای نیروی کار
۵	X5	کاهش نرخ بیکاری
۶	X6	صادرات تولیدات منطقه به خارج
۷	X7	صادرات تولیدات داخلی از طریق منطقه
۸	X8	صادرات تولیدات منطقه به سرزمین
۹	X9	افزایش مبادلات تجاری
۱۰	X10	افزایش مبادله تجاری
۱۱	X11	افزایش تراز تجاری خارجی
۱۲	X12	افزایش پروژه‌های مشارکت پروژه‌های بخش خصوصی و دولتی
۱۳	X13	حضور دولت در بخش آموزشی (مدارس، دانشگاه‌ها)
۱۴	X14	حضور دولت در بخش حمل و نقل (جاده‌ها، راه‌آهن، خطوط هوایی)،
۱۵	X15	حضور دولت در بخش تأمین آب، نیرو
۱۶	X16	حضور دولت در بخش بهداشت و درمان
۱۷	X17	تشویق و جذب سرمایه‌گذاری ایرانیان مقیم خارج از کشور و استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی آنها
۱۸	X18	هدفمند کردن سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی
۱۹	X19	توجه به منافع جامعه از طریق تعاونی
۲۰	X20	طراحی سیاست‌های تشویقی مانند تخفیف یا معافیت‌های مالیاتی، معافیت‌های گمرکی، جهت جذاب کردن فضای اقتصادی کشور برای سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی
۲۱	X21	قدرت رقابت‌پذیری کشور در ابعاد مختلف اقتصادی، نیروی انسانی، تکنولوژی و...
۲۲	X22	جهاتی شدن تجارت
۲۳	X23	جهانی شدن تولید
۲۴	X24	جهانی شدن فن‌آوری
۲۵	X25	رشد سرمایه‌گذاری خارجی
۲۶	X26	تفویض اختیارات به استان‌ها
۲۷	X27	تمرکززدایی
۲۸	X28	سرعت بخشیدن به انجام کار

۲۹	X29	کوچک‌سازی دولت
۳۰	X30	خدمات حسابرسی
۳۱	X31	خدمات فناوری اطلاعات
۳۲	X32	خدمات مالی و بانکی
۳۳	X33	خدمات مدیریتی
۳۴	X34	خدمات حقوقی
۳۵	X35	خدمات تبلیغاتی و بازاریابی
۳۶	X36	خدمات بیمه
۳۷	X37	پایش محیط کسب و کار
۳۸	X38	امنیت سرمایه‌گذاری
۳۹	X39	افزایش گردشگران خارجی
۴۰	X40	حضور شرکت‌های چندملیتی
۴۱	X41	افزایش حجم تجارت بین‌المللی
۴۲	X42	فضای تصمیم‌گیری در جهت سرمایه‌گذاری خارجی
۴۳	X43	جذب سرمایه
۴۴	X44	کارآفرینی
۴۵	X45	ایجاد اشتغال برای نیروی کار
۴۶	X46	کاهش نرخ بیکاری
۴۷	X47	صادرات تولیدات منطقه به خارج
۴۸	X48	صادرات تولیدات داخلی از طریق منطقه
۴۹	X49	صادرات تولیدات منطقه به سرزمین

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

کدگذاری ثانویه و شکل‌دهی مقولات: در مرحله بعد، کدهای اولیه به علت تعداد فراوان آنها به کدهای ثانویه تبدیل شد (کدهای اولیه در قالب طبقه‌های مشابه قرار می‌گیرند). چند کد ثانویه تبدیل به یک کد مفهومی می‌شود. در گام دوم، کدگذاری محوری مرحله دوم تجزیه و تحلیل در نظریه‌پردازی داده بنیاد است. هدف از این مرحله برقراری رابطه بین طبقه‌های تولید شده (در مرحله کدگذاری باز) است. این کار (عمل) بر اساس مدل پارادایم انجام می‌گردد و به نظریه پرداز کمک می‌کند تا فرایند نظریه را به سهولت انجام دهد. اساسا فرایند ارتباط‌دهی در کدگذاری محوری بر بسط و گسترش یکی از طبقه‌ها قرار دارد. در این مرحله با استفاده از افق‌ها یا اظهارات عمده در مرحله قبل اقدام به استخراج مقوله‌ها و مضامین اصلی شد. به این صورت که اظهارات در واحدهای اطلاعاتی بزرگتری مرسوم به واحدهای معنایی دسته‌بندی شد. واحدهای معنایی نشان‌دهنده ابعاد مختلف پدیده هستند و ارائه توضیحات متنی مرحله بعد را آسان‌تر می‌کنند. در این مرحله مضمون یا مقوله استخراج و مفاهیم برسازنده هر یک از این مضمون‌ها مشخص شد (جدول ۲)، لازم به یادآوری است که در بخش کیفی پژوهش ترکیبی، تعریف مفاهیم از چارچوب نظری اخذ نمی‌گردد. البته تعاریف مفهومی ارائه شده در فصول قبل، در هنگام مصاحبه و همچنین کدگذاری باز، به گسترش دید محقق کمک شایانی نموده است، لیکن این تعاریف مبنای استخراج مفاهیم و مضمون‌ها نیستند، بلکه مبنای اظهارات مشارکت کنندگان است که محقق تنها با انتزاع این ویژگی‌ها نام متناسبی بر آنها انتخاب نموده است.

جدول (۲): مقوله‌ها و مضامین اصلی

ردیف	بعد	مقوله	واحد معنایی
۱		بهبود فضای کسب و کار	فضای تصمیم‌گیری در جهت سرمایه‌گذاری خارجی جذب سرمایه کارآفرینی ایجاد اشتغال برای نیروی کار کاهش نرخ بیکاری
۲		ایجاد مناطق تجارت آزاد در نقاط مختلف کشور	صادرات تولیدات منطقه به خارج صادرات تولیدات داخلی از طریق منطقه صادرات تولیدات منطقه به سرزمین
۳	سیاست‌های کلان ملی	انعقاد پیمان‌های تجاری بین‌المللی و منطقه‌ای	افزایش مبادلات تجاری افزایش مبادله تجاری افزایش تراز تجاری خارجی
۴		ترکیب بخش خصوصی و دولتی	افزایش پروژه‌های مشارکت پروژه‌های بخش خصوصی و دولتی
۵		حضور دولت در بخش ایجاد زیرساخت‌ها	حضور دولت در بخش آموزشی (مدارس، دانشگاه‌ها) حضور دولت در بخش حمل و نقل (جاده‌ها، راه‌آهن، خطوط هوایی)، حضور دولت در بخش تأمین آب، نیرو حضور دولت در بخش بهداشت و درمان
۶		جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی	تشویق و جذب سرمایه‌گذاری ایرانیان مقیم خارج از کشور و استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی آنها هدفمند کردن سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی توجه به منافع جامعه از طریق تعاونی طراحی سیاست‌های تشویقی مانند تخفیف یا معافیت‌های مالیاتی، معافیت‌های گمرکی، جهت جذاب کردن فضای اقتصادی کشور برای سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی
۷		عضویت در سازمان تجارت جهانی	قدرت رقابت‌پذیری کشور در ابعاد مختلف اقتصادی، نیروی انسانی، تکنولوژی و...
۸		اولویت جهانی شدن با اقتصاد	جهانی شدن تجارت جهانی شدن تولید جهانی شدن فن‌آوری رشد سرمایه‌گذاری خارجی
۹		افزایش اختیارات استان‌ها در اداره امور	تفویض اختیارات به استان‌ها تمرکززدایی سرعت بخشیدن به انجام کار کوچک‌سازی دولت
۱۰		توسعه و گسترش خدمات پیشرفته تولید (APS)	خدمات حسابرسی خدمات فناوری اطلاعات خدمات مالی و بانکی خدمات مدیریتی خدمات حقوقی خدمات تبلیغاتی و بازاریابی خدمات بیمه
۱۱	سیاست‌های مدیریت شهری	کاهش مهاجرت افراد غیرمتخصص به تهران، با بهبود فضای کسب کار	پایش محیط کسب و کار
۱۲		سهولت و جذب سرمایه‌گذاری خارجی	امنیت سرمایه‌گذاری افزایش گردشگران خارجی حضور شرکت‌های چندملیتی افزایش حجم تجارت بین‌المللی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

گام سوم: مرحله نظریه‌پردازی (کدگذاری انتخابی)

هدف نظریه‌پردازی بنیادی، تولید نظریه است نه توصیف صرف پدیده، برای تبدیل تحلیل‌ها به نظریه، طبقه‌ها باید به طور منظم به یکدیگر مربوط شوند. کدگذاری انتخابی (بر اساس دو مرحله قبلی کدگذاری) مرحله اصلی نظریه‌پردازی است. به این ترتیب که طبقه محوری را شکل نظام‌مند به دیگر طبقه‌ها ربط داده و آن روابط را در چارچوب یک روایت ارائه کرده و طبقه‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند اصلاح می‌کند. در این مرحله پژوهشگر بر حسب فهم خود از متن پدیده مورد مطالعه، یا چارچوب مدل پارادایم را به صورت روایتی عرضه می‌کند یا مدل پارادایمی را به هم می‌ریزد و به صورت ترسیمی نظریه نهایی را نشان می‌دهد.

تهیه یک برنامه جامع برای مواجهه با جهانی شدن داری اهمیت بالایی می‌باشد بنابراین انتخاب راهکار و سیاست، دو بعد اصلی از پاسخ شهر به جهانی شدن هستند در صورتی که شهر بخواهد اهداف بین‌المللی داشته باشد نیازمند تجدید نظر در سیاست‌های محلی منطقه‌ای و حتی ملی است. تجربیات موفق چین، هند، امارات متحده عربی، نروژ... موید این نظر می‌باشد.

در این قسمت ابتدا به تحلیل هریک از مقوله‌ها با تاکید بر شهر تهران پرداخته می‌شود.

الف) سیاست‌های کلان ملی

➦ بهبود فضای کسب و کار

اقتصاد ایران، به عنوان یکی از اقتصادهای در حال توسعه، از مشکلات اقتصادی عدیده‌ای رنج می‌برد و با چالش‌های گوناگون مواجه است. نرخ تورم و بیکاری دو رقمی، درآمد سرانه پایین، پس‌انداز واقعی منفی، کسری بودجه ساختاری و صادرات اندک کالاها و خدمات، از جمله برخی از مشکلات اقتصادی کشور هستند. در این میان شهر تهران، هر ساله با بالا رفتن نرخ جمعیت وضعیت شاخص‌های کسب و کار نیز تغییر می‌یابد. همچنانکه از مقایسه آمار برمی‌آید با بالا رفتن نرخ بیکاری در کشور، که آن هم ناشی از بدتر شدن وضعیت کسب و کار است، میزان نرخ جمعیت شهر تهران افزایش یافته است و این امر در سال‌های اخیر نیز بسیار مشهود است.

بسیاری از متخصصان معتقدند برای حل مشکلات مربوط به افزایش نرخ جمعیت در شهرهای بزرگ از جمله شهر تهران و مشکلات اقتصادی در آن، و اتصال به بازارهای جهانی، بهبود کسب و کار می‌باشد. در واقع هر چه تعامل و ارتباطات بین‌المللی اقتصاد بیشتر شود فضای کسب و کار تهران و حتی کشور نیز بهبود می‌یابد. بخش قابل توجهی از فضای کسب و کار تحت تأثیر اتصال به بازار جهانی است و به دلیل محدود شدن این ارتباط و اتصال، عملاً تقاضای بخش خصوصی برای بهبود و بازخوردی که به بخش دولتی می‌دهد تا خودش را باز تنظیم کند کمتر است و عملاً در فضای بسته کار می‌کند. همانطور که در سال گذشته در شاخص جهانی سهولت کسب و کار رتبه ۱۲۸ را ایران به خود اختصاص داده است. تازه‌ترین گزارش بانک جهانی درباره بهبود فضای کسب و کار از ارتقای جایگاه ایران با یک پله صعود حکایت دارد. ایران امسال توانست در میان ۱۹۰ کشور جهان با وجود فشارهای اقتصادی، تلاطم بازارهای داخلی و نوسان نرخ ارز رتبه خود را یک پله بهبود بخشد.

✚ ایجاد مناطق تجارت آزاد در نقاط مختلف کشور

یکی از سازوکارهای اساسی ورود کلان شهر تهران به فرآیند جهانی شدن، ایجاد مناطق آزاد تجاری می‌باشد. امروزه مناطق آزاد به عنوان یکی از پایه‌های اقتصادی در افزایش صادرات و جذب سرمایه‌گذاری خارجی سهم بزرگی از اقتصاد کشورهای پیشرفته را تشکیل می‌دهند. اما اینکه منطقه خاصی به عنوان منطقه آزاد یا ویژه نامگذاری شود و صرفاً اهداف و فعالیت خاصی برای انجام آن منظور شود، منجر به رشد اقتصادی و تحول مثبت در منطقه نخواهد شد. لذا برای ایجاد مناطق آزاد تجاری در مناطق مختلف کشور عواملی مؤثر است که به شرح ذیل مطرح می‌شود.

الف) شفافیت اهداف و استراتژی‌ها

ب) تقویت بنیه تولیدی، خلق مزیت و تدوین استراتژی توسعه صنعتی

ج) مطلوبیت مکانی و تأمین زیرساخت‌ها

✚ انعقاد پیمان‌های تجاری بین‌المللی و منطقه‌ای

یکی از ابزارهای مهم در راستای جهانی شدن و ایجاد رقابت در تجارت خارجی میان کشورها، استفاده از انعقاد پیمان‌های تجاری بین‌المللی و منطقه‌ای است. در واقع تعامل با اقتصاد جهانی از طریق سه راهکار تجارت کالا، خدمات و ایده، سرمایه‌گذاری خارجی و انتقال فناوری میسر است. استراتژی توسعه‌ای برون‌گرا، نیازمند سیاست تجارت برون‌گرا است که در قالب پیوستن به سازمان تجارت جهانی یا انعقاد موافقت‌نامه‌های تجاری دو یا چندجانبه امکان‌پذیر است. متأسفانه در ایران حضور در اقتصاد جهانی از طریق انعقاد پیمان‌های تجاری یا الحاق به سازمان جهانی تجارت مغفول مانده و بررسی‌ها حاکی از آن است که در حال حاضر، ایران (به جز انعقاد پیمان‌های تجاری با چند کشور) در هیچ نظام تجاری قاعده‌مند و تعهدآوری عضویت ندارد و در شمار غیرفعال‌ترین کشور-های در پیمان‌های دوجانبه، منطقه‌ای و چندجانبه است.

در سند چشم‌انداز توسعه ایران که بر تعامل سازنده و مؤثر با نظام بین‌المللی تأکید کرده، توسعه فقط یک امر ملی نیست و هیچ کشوری نمی‌تواند توسعه را به چارچوب مرزهای داخلی خود محدود کند و ایران باید از تجربه کشورهایمانند چین و روسیه درس بگیرد و اقتصاد خود را با اقتصاد جهانی ادغام کند. بر اساس این سند، پیش‌نیاز اصلی سیاست تجاری توسعه‌گرا برای ایران، پیشبرد مذاکرات الحاق به سازمان تجارت جهانی و رفع تحریم‌ها است. در حال حاضر اقتصاد دنیا به سازمان جهانی تجارت پیوسته و وابسته است و ایران و چند کشور دیگر که هنوز به بزرگ‌ترین سازمان تصمیم‌گیر درخصوص فرآیندهای تجاری در جهان نپیوسته‌اند، حق تصمیم‌گیری و قدرت تصمیم‌سازی در ساختار اقتصادی جهانی را ندارند. امروزه سازمان تجارت جهانی یکی از پایه‌های جهانی شدن، به‌ویژه در حوزه اقتصاد به شمار می‌رود، به‌طوری‌که از یکسو کشورهای عضو می‌کوشند برای تسریع روند جهانی شدن و بهره‌گیری از منافع آن، این سازمان بین‌المللی را توسعه داده و جایگاهش را ارتقا بخشند و از سوی دیگر، کشورهای غیرعضو در تلاش هستند به عضویت آن درآمده و با استفاده از امتیازات عضویت در این سازمان بین‌المللی به توسعه اقتصادی دست یابند.

✚ ترکیب بخش خصوصی و دولتی

یکی از رویکردهای اصلی در اقتصاد مقاومتی، استفاده حداکثری از ظرفیت‌های بخش غیردولتی در اقتصاد کشور و مردمی کردن اقتصاد است؛ این امر بخصوص در طرح‌های عمرانی به دلیل اهمیت آنها در توسعه کشور و همچنین ضرورت تزریق منابع مالی به آنها اهمیت دو چندان می‌یابد. از این رو یکی از راهکارهای مؤثر در جهانی شدن ترکیب بخش‌های دولتی و خصوصی می‌باشد.

✚ حضور دولت در بخش ایجاد زیر ساخت‌ها

یکی از سازوکارهای اساسی جهانی شدن، حضور دولت در بخش ایجاد زیرساخت‌ها می‌باشد. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها اغلب بخشی از توافق اجتماعی میان دولت و جامعه است. با این حال مدیران دولتی در حوزه تأسیسات زیرساختی و خدمات عمومی، همواره با چالش‌هایی از قبیل کیفیت پایین خدمات ارائه شده، منابع محدود تأمین مالی و کسری بودجه، برنامه‌ریزی ضعیف، شرایط انتخاب هر پروژه، هزینه‌های بسیار بالا و همچنین زمان بسیار طولانی تعمیر و نگهداری تأسیسات و خدمات مربوط به آنها مواجه هستند. دولت‌ها قادر نیستند تعهدان خود نسبت به تمامی اقشار جامعه از قبیل خدمات بهداشتی و درمانی (بیمارستان‌ها و مراکز بهداشتی)، آموزشی (مدارس، دانشگاه‌ها)، حمل و نقل (جاده‌ها، راه‌آهن، خطوط هوایی)، تأمین آب، نیرو و مواردی از این دست به صورت کامل به بخشی از اقشار جامعه (بخش خصوصی) واگذار کنند. همچنین مدت زمان ساخت و بهره‌برداری از زیرساخت‌ها بسیار طولانی بوده و نمی‌توان از طریق قراردادهای کوتاه‌مدت، خدمات مربوط به آنها را به بخش خصوصی محول کرد. در این میان در کشور ایران چالش‌های متعدد دولتی و برنامه‌های سیاسی به عنوان عوامل اصلی حاکمیتی جهت توسعه زیرساخت‌های پایدار شناسایی شده‌اند که به شرح ذیل مطرح است: ایجاد یک چشم‌انداز استراتژیک که نیازهای خدماتی زیرساختی را برطرف کند. (۲) تهدیدهای مربوط به موفقیت پروژه را از طریق یکپارچه سازی سازوکارهای ضد فساد در تمامی مراحل پروژه مدیریت کنند. (۳) نحوه تحویل زیرساخت‌ها را تعیین کنند. (۴) از طراحی مناسب مقررات، اطمینان حاصل نمایند. (۵) یک پروسه مشاوره ایجاد کنند تا از افکار عمومی و نظرات سهامداران آگاهی داشته باشند. (۶) سیاست‌گذاری‌های زیرساختی را در تمامی سطوح دولتی هماهنگ نمایند. (۷) از مقرون به صرف بودن پروژه و ارزش پول اطمینان حاصل نمایند. (۸) سیاست‌گذاری‌های زیرساختی را بر اساس داده‌ها، سازماندهی و اجرا نمایند. (۹) کارایی تأسیسات را در مدت بهره‌برداری تضمین نمایند. (۱۰) مقاومت زیرساخت‌های عمومی را تضمین کنند.

همه این مولفه‌ها جهت تأمین امنیت سرمایه‌گذاران خصوصی، کاهش ریسک و کاهش هزینه‌های سرمایه‌ای لازم و ضروری هستند.

✚ جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی

سرمایه‌گذاری یکی از مهمترین متغیرهای کلان در اقتصاد محسوب می‌گردد و تحت تأثیر عوامل متعدد مانند متغیرهای پولی و مالی، سیاسی و ساختاری قرار دارد. تقریباً اکثر اقتصاددانان، بی‌توجه به مکتب و دیدگاه فکری خود، بر

تمرکز و تشکیل سرمایه به مثابه مهمترین عامل تعیین کننده رشد و توسعه اقتصادی تاکید زیادی دارند. در واقع پیشرفت در جامعه ایرانی همواره به عنوان موضوعی دارای اهمیت و از اولویت‌های برتر تمام شهرهای ایران در طی چند سال گذشته است. تا جایی که امروزه مشاهده می‌شود برای ارتقای رتبه خود در ارتباطات بین‌المللی و بهره‌مندی از تعامل با عناصر فعال در فضای پویای جهانی، به منظور همراه‌سازی کشور با موج پیشرفت جهانی، دست به اجرای طرح‌هایی در حوزه سرمایه‌گذاری زده‌اند. قابل ذکر است که شرایط فعلی کشور ما از لحاظ اقتصادی شرایط ویژه‌ای است. تحریم‌های بین‌المللی و محدودیت‌های مبادلات بین‌المللی توجه به اهمیت تولید داخلی را دو چندان می‌کند. مفهوم حمایت از تولید داخلی در شرایطی ایجاد می‌شود که محصولات تولید شده در داخل قابلیت رقابت با مشابه خارجی را داشته باشد، یکی از راهکارها در این زمینه، استفاده از سرمایه‌گذاری‌های خارجی به عنوان مکمل سرمایه‌گذاری داخلی جهت تولید کالا است. سرمایه‌گذاری خارجی نه تنها متغیر استقلال و عزت جامعه نیست، بلکه می‌تواند از طریق مزایا و فوایدی که برای اقتصاد کشور فراهم می‌سازد میزان تولید و اشتغال کشور را افزایش دهد و در نتیجه از طریق افزایش رفاه مردم در ارتقاء سطح زندگی آنها موثر واقع شود. در این زمینه ارگان‌های مختلفی در کشور هستند که هر یک به نوعی مسئول تشکیل یک یا چند حلقه از زنجیره فرآیند جذب سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی هستند. برخی ارگان‌ها در حوزه قانونگذاری و سیاست‌گذاری کلان، برخی در ایجاد زیرساخت‌ها و برخی دیگر نیز در مدیریت و راهبردی فرایندهای اجرایی و تعامل با سرمایه‌گذاری خارجی. در این خصوص، عوامل بسیاری در فرآیند جذب سرمایه‌های داخلی و علی‌الخصوص سرمایه‌های خارجی برای کشور اهمیت دارد که می‌توان به دو دسته تقسیم نمود. ۱) عواملی که رعایت آنها در حیطه اختیارات ارگان‌ها و نهادهای دولتی است و از اختیار شرکت‌های سرمایه‌پذیر داخلی خارج است. مثل قوانین، زیرساخت‌ها، ریسک کشور، حمایت‌ها، فرایندها. ۲) عواملی که در اختیار شرکت‌های داخلی سرمایه‌پذیر بوده و تحت تأثیر قوانین، زیرساخت‌ها و شرایط کلی فضای سرمایه‌گذار کشور نیست.

بر اساس تجربه‌های به وجود آمده، از جمله نکات قابل تأملی که باید مدنظر شرکت‌های سرمایه‌پذیر قرار داشته باشد تا بر این اساس، فرآیند جذب سرمایه خارجی تسهیل شود، می‌توان به چند مورد اشاره کرد: ۱- اولین و مهم‌ترین نکته، تهیه گزارش مطالعه امکان‌سنجی و برنامه تجارت از طریق شرکت‌های مشاور بین‌المللی است. گزارش اول به منظور بررسی توجیه‌پذیری پروژه و گزارش دوم به منظور شفاف‌سازی نقشه راه در طرح سرمایه‌گذاری مورد نظر. چرا که تنها ابزار ارائه یک طرح سرمایه‌گذاری به سرمایه‌گذار خارجی یا نهاد خارجی صاحب سرمایه، همین مستندات است که تنها در صورتی که توسط مشاور شناخته شده تدوین شده باشد، برای نهاد خارجی صاحب سرمایه دارای اعتبار خواهد بود. یکی از مشکلات موجود در مسیر جذب سرمایه‌های خارجی برای شرکت‌های سرمایه‌پذیر ایرانی، عدم امکان دسترسی آسان به شرکت‌های مشاور بین‌المللی، همچنین عدم شناخت کافی شرکت‌های مشاور بین‌المللی از فضای سرمایه‌گذاری داخل ایران است. شرکت‌های مشاور داخلی نیز، به دلیل محدودیت‌هایی که در مسیر تعامل با دنیای خارج بر کشور حکمفرما بوده، زمان کافی برای کسب تجربه در زمینه

جذب سرمایه و سرمایه‌گذار خارجی را در اختیار نداشته‌اند. ۲- داشتن صورت‌های مالی حسابرسی شده شفاف و بر اساس استانداردهای بین‌المللی به زبان انگلیسی. ۳- داشتن وب‌سایت جامع و کامل به زبان انگلیسی و ارائه کامل سوابق و مشخصات شرکت در آن. در واقع، مهم‌ترین ابزاری که یک شرکت سرمایه‌پذیر برای معرفی خود و ارائه اطلاعات کافی به سایرین دارد، وب‌سایت شرکت است که چنانچه ناقص یا ضعیف باشد، شناخت و آگاهی طرف خارجی از ما نیز به همان اندازه ناقص خواهد بود. ۴- استفاده از نماینده یا نمایندگان مسلط به زبان انگلیسی یا سایر زبان‌های خارجی مرتبط با کشور مورد نظر، در مذاکرات با نهادهای خارجی صاحب سرمایه، به منظور جلوگیری از بروز سوء تفاهم‌ها در مذاکرات. در واقع، عوامل ذکر شده از جمله عواملی هستند که انجام آن در اختیار خود شرکت‌های سرمایه‌پذیر است. در نهایت نیز چنانچه بخواهیم نگاهی به سایر عواملی که عمدتاً از اختیار شرکت‌ها خارج بوده و انجام آن باید توسط سیستم حکومتی صورت پذیرد داشته باشیم، باید به موارد زیر اشاره کنیم: ایجاد ثبات در قوانین و مقررات داخلی کشور، برقراری روابط پایدار با سایر کشورها، ایجاد مکانیزم‌های کارآمد در سیستم بانکی کشور، جهت ارائه و صدور ضمانت‌نامه‌های معتبر بین‌المللی، تسهیل فرآیندهای اداری در سازمان‌های مرتبط با امور جذب سرمایه خارجی، تقویت قوانین حمایتی از سرمایه‌گذار و سرمایه‌های خارجی، تلاش بیشتر برای شفاف‌سازی فضای مالی کشور و کاهش چشمگیر فساد مالی و اداری، تسهیل امور مربوط به صدور ویزا برای سرمایه‌گذاران خارجی، تسهیل امور مربوط به مالکیت خارجی‌ها در کشور، افزایش تعداد قراردادهای سرمایه‌گذاری دو جانبه با دیگر کشورها، تقویت زیرساخت‌های نرم‌افزار و سخت‌افزاری بازار سرمایه و افزایش شفافیت اطلاعاتی آن، تلاش بیشتر برای عضویت در سازمان تجارت جهانی^۱ (WTO)، ثبات نرخ ارز، رفع کامل تحریم‌ها و تلاش برای برقراری مجدد روابط بانکی ایران با دنیا، ایجاد زیرساخت مناسب برای رتبه‌بندی اعتباری شرکت‌های داخلی، تلاش برای بهبود شاخص آزادی اقتصادی کشور، تلاش برای بهبود رتبه کشور در شاخص سهولت کسب و کار. بر اساس مطالب عنوان شده، به نظر می‌رسد از یک طرف پتانسیل‌های فضای کسب و کار نسبتاً بکر ایران، جذابیت‌های زیادی برای سرمایه‌گذاران خارجی دارد، اما از طرف دیگر، زیرساخت‌های لازم و پیش‌نیازهای جذب سرمایه‌گذار خارجی در اکثر شرکت‌های داخلی، همچنین فضای کسب و کار کشور به‌اندازه کافی فراهم نشده است. بنابراین ایجاد شرایط ایده‌آل جهت آماده‌سازی شرایط به منظور جذب سرمایه‌های خارجی، نیازمند عزم و حرکت وزارتخانه‌ها و ارگان‌های دولتی مرتبط، جهت آماده‌سازی فضای کسب و کار، همچنین عزم و حرکت صاحبان کسب و کارهای داخلی جهت آماده‌سازی شرکت‌ها است که بر اساس تجربه کشورهای دیگر، فرایندی بلندمدت است و بدون برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری‌های منسجم، دست یافتنی نخواهد بود.

✚ عضویت در سازمان تجارت جهانی

امروزه فرایند جهانی شدن در سطح بین‌الملل به طور جدی از جانب سازمان ملل و سازمان‌های تخصصی وابسته به آن مورد حمایت قرار گرفته و به پیش برده می‌شود. در بعد جهانی‌سازی اقتصاد، مشخصاً می‌توان مشاهده کرد که

^۱ - World Trade Organization

سه سازمان بین‌المللی (صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی، سازمان تجارت جهانی) به عنوان سازمان‌های تخصصی در حیطه اقتصاد، سیاست‌هایی را در پیش گرفته‌اند که کاملاً در راستای جهانی کردن اقتصاد قرار دارد و چون این سازمان‌ها به نوعی نقش هماهنگ کننده اقتصاد جهانی را بر عهده دارند لذا با استفاده از ابزارهایی که در اختیارشان می‌باشد کشورهای مختلف جهان به ویژه کشورهای در حال توسعه را به سمت سیاست‌هایی که در پیش گرفته‌اند و کشوری که در راستای این سیاست‌ها حرکت نکند را به انحاء مختلف تحت فشار قرار می‌دهند. به عبارتی ساده‌تر، عملکرد سازمان‌های مذکور برای حضور اقتصادهای ملی در فرایند اقتصاد جهانی نوعی اجبار را ایجاد می‌کند که همین اجبار باعث می‌شود تا هر کشوری که بنا به هر دلیلی آمادگی حضور در این فرایند را نداشته باشد خود را در مسیر انزوا ببیند. سازمان تجاری جهانی که همان گات (GATT)، سابق می‌باشد یک سازمان بین‌المللی اقتصادی است که کار آن سیاستگذاری و وضع قوانین در زمینه تعرفه و تجارت و اعمال مجازات بر علیه کشورهای عضو خاطمی می‌باشد و هیچگونه خدماتی به بخشهای غیردولتی نمی‌دهد. فقط دولت‌ها عضو این سازمان می‌شوند و مقر اصلی آن در شهر ژنو سوئیس می‌باشد. ولیکن باید توجه داشت ایران مشکلات متعددی در بخش داخلی و خارجی جهت پیوستن به این سازمان دارد. عضویت ایران نیز در سازمان تجارت جهانی قوانینی دارد و مستلزم پذیرفتن اصول و معاهدات متعددی است. این مراحل شمال تقاضای عضویت، پذیرش درخواست، تدوین گزارش سیاست-های تجاری کشور متقاضی، تشکل کارگروه الحاق و در نهایت مذاکرات دو جانبه به منظور تعیین شرایط عضویت و حصول توافق برای الحاق می‌باشد.

در این راستا، با توجه به شرایط اقتصادی ایران، عضویت در سازمان تجارت جهانی زمانی برای ایران مفید و سودمند خواهد بود که ایران کشوری کاملاً صادراتی شود و بر روی صنایع مادر سرمایه گذاری ریشه‌ای و بنیادی کرده باشد. مثلاً الان که کشوری کاملاً وارداتی باشد و ارقام قاچاق کالاهای خارجی سرسام آور است و اکثر صنایع و کارخانجات نیز به دلیل مشکلات اقتصادی ورشکست شده و یا با حداقل شرفیت کار می‌کنند و غالب کارگران کارخانه‌ها نیز به هم دنبال حقوق و معوقه خود می‌باشند. بنابراین تا زمانی که کشور صادراتی نشود عضویت در سازمان تجارت جهانی هیچ گونه سودی نخواهد داشت.

✚ اولویت جهانی شدن با اقتصاد

از آنجایی که یکی از مشکلات اساسی کشورهای در حال توسعه، به ویژه در ایران، بالا بودن نرخ تورم است و این مشکل تبعات بسیار زیان‌باری برای اقتصاد کشورها از جمله افزایش نااطمینانی در اقتصاد و کاهش سرمایه‌گذاری-های داخلی و خارجی را به دنبال دارد که خود باعث کاهش رشد اقتصادی و ایجاد رکود در اقتصاد کشور می‌شود. بنابراین توجه به مسئله جهانی شدن با اولویت اقتصاد، کاهش محدودیت‌های تجاری و تلاش برای افزایش صادرات کالاهای غیرنفتی، همچنین تلاش برای عضویت در سازمان‌های تجاری جهانی مانند سازمان تجارت جهانی و سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و گسترش تعاملات سازنده و موثر با کشورهای جهان مطابق اهداف سند چشم-انداز ۱۴۰۴ امری ضروری به نظر می‌رسد.

✚ افزایش اختیارات استان‌ها در اداره امور

همواره یکی از نیازهای جدی برای تسهیل امور و جلوگیری از قوانین دست و پاگیر اداری به منظور سرعت بخشی در توسعه و پیشرفت جامعه، تقویت نقش استانداری و تفویض اختیارات بیشتر به استان‌ها می‌باشد. در واقع هر اندازه که اختیارات از مرکز به سمت استان‌ها سوق یابد و به نیروهای محلی اعتماد بیشتری می‌شود و کاغذبازی و کندی در کار نیز کاهش می‌یابد. در واقع بسیاری از متخصصان معتقدند که اگر بسیاری از تصمیم‌های ریز و کوچک که مسئولان ادارت کل شهرستان و استان‌ها می‌توانند بگیرند به مرکز ارجاع شود، جزء طولانی شده فرایند تصمیم‌سازی نتیجه دیگری ندارد. در واقع مسئولان ملی باید به این موضوع پردازند و اختیارات قابل واگذاری را تفویض نمایند تا مسئولات محلی بهتر و در زمان مناسب بتوانند بهترین تصمیم‌گیری را در راستای برنامه‌های توسعه‌ای داشته باشند. همانطور که بارها گفته شده است یکی از مشکلات کشور طولانی شدن مسیر سرمایه‌گذاری است، این رفت و آمدها باعث طولانی شدن، رنجیده خاطر شدن و گاهی خستگی سرمایه‌گذاران و رها شدن کار از سوی آنان می‌شود. بنابراین کلید رفع بسیاری از مشکلات حرکت به سمت فکدام تمرکز و واگذاری اختیارات است.

ب) سیاست‌های مدیریت شهری

✚ توسعه و گسترش خدمات پیشرفته پشتیبان تولید، به عنوان جایگزین تغییر نقش و در نتیجه کارکرد تهران:

با توجه به تجربه موفق شانگهای، کلان شهر تهران می‌بایستی از تمرکز واحدهای صنعتی بزرگ خارج شود تا از تبعات آن از جمله: آلودگی هوا، رشد افسارگریخته مهاجرت رهایی یابد تا گام‌های اولیه و مهم در زمینه کارکردهای جهانی برداشته شود. مناسب‌ترین جایگزین کارکرد تهران، توسعه خدمات (APS) می‌باشد (APS). مفهومی است که در عصر اقتصاد شبکه‌ای، نقطه پیوند فضای مکان‌ها به فضای جریان‌ها از طریق روابط شبکه‌ای معرفی شده‌اند. این خدمات از بخش‌های مختلف اقتصادی، به‌ویژه در پیوند با نقش‌های فراملی شهرها پشتیبانی می‌کنند. در واقع برخورداری از خدمات APS از ویژگی‌های شهرها در دوره اقتصاد پست فوردیسمی معرفی شده است. خدمات حسابرسی، ICT، خدمات مالی و بانکی، خدمات مدیریتی، خدمات حقوقی، خدمات تبلیغات و بازاریابی و در نهایت خدمات بیمه در رده خدمات APS معرفی شده‌اند که مراکز اصلی و مدیریتی آنها در شهرهای مهم تمرکز یافته و چنانچه از قدرت و نفوذ فراملی برخوردار باشند، در شهرهای جهانی متمرکز می‌شوند. در بعد کارکرد، خدمات APS در چهارچوب تقاضای ملی و محلی فعالیت می‌کنند و با وجود داشتن قابلیت دانشی و نیروی تخصصی، کارکردهای جهانی شده ارائه نمی‌دهند.

✚ کاهش مهاجرت افراد غیرمتخصص به تهران، با بهبود فضای کسب کار:

تجربیات و یافته‌ها در بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵ میلادی در مورد تاثیر بهبود فضای کسب و کار در کشور بر نرخ رشد اقتصادی و نرخ بیکاری و نهایتاً نرخ رشد جمعیت شهر تهران نشان از تاثیر مثبت سیاست بهبود فضای کسب و کار در کشور و تاثیر آن بر اشتغال و کاهش رشد جمعیت در تهران به دلیل عدالت فضایی توسعه در کشور می‌باشد. به عبارتی بیشترین نرخ رشد جمعیت شهر تهران که ناشی از مهاجرت بیکاران در فاصله سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۰

میلادی بوده که در همین فاصله زمانی نرخ بیکاری در کشور بالاست و نرخ رشد اقتصادی نیز پایین می‌باشد و رتبه ایران از بهبود فضای کسب و کار در رتبه ۱۴۲ که نامناسب می‌باشد منطبق است.

سهولت و جذب سرمایه‌گذاری خارجی

افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای مختلف و در مناطق مختلف جهان تابع امنیت سرمایه‌گذاری است. به عبارتی هر چه میزان امنیت سرمایه‌گذاری در کشور یا منطقه‌ای از جهان بالاتر باشد، ظرفیت آن کشور یا منطقه برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و نیز انباشت بیشتر سرمایه‌گذاری بالاتر خواهد بود. امنیت سرمایه‌گذاری نیز تابعی از مولفه‌هایی است که هر چه در یک کشور مثبت‌تر باشد، نشان‌دهنده ظرفیت مناسب آن کشور برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است. با توجه به اینکه ایران در صدد جذب سرمایه‌گذاری خارجی است و به رغم تاکید دولتمردان کشور مبنی بر تأمین امنیت سرمایه‌گذاران خارجی، بررسی‌ها نشان می‌دهد ایران در شاخص‌های امنیت سرمایه‌گذاری، نمرات خوبی را دارا نیست. بر اساس مطالعات صورت گرفته، یکی از اولین اقدامات شانگهای پس از ۱۹۸۹ میلادی، تصویب قوانین جدید، جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی و مشوق‌های لازم برای سرمایه‌گذاران خارجی بود. که نتیجه آن افزایش سرمایه‌گذاری خارجی از ۱۷۷ میلیون دلار در سال ۱۹۹۰ میلادی به بیش از ۱۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۸ بوده است. پیامد افزایش سرمایه‌گذاری خارجی، حضور شرکتهای چند ملیتی، بانک‌های خارجی، حجم تجارت بین الملل و افزایش گردشگران خارجی بوده است.

در نهایت با عنایت (ابعاد، مقوله و واحدهای معنایی)، جهت تسهیل ورود تهران به فرایند جهانی شدن، که اقتباسی از مدل شانگهای جهانی شدن می‌باشد و جهت تحلیل و انطباق شرایط گذشته و حال شانگهای با شهر تهران داده‌های موجود در یک جدول ارائه شده است (جدول ۳). در این جدول به مقایسه تطبیقی دو شهر شانگهای و تهران قبل و بعد از جهانی شدن پرداخته شده است. بر اساس اطلاعات این جدول نقطه عطف ورود شانگهای به فرایند جهانی شدن بعد از سال ۱۹۹۰ میلادی می‌باشد داده‌ها و شرایط تهران در سال ۱۳۹۷ شمسی شباهت زیادی به شانگهای قبل از جهانی شدن دارد. در قسمت دوم جدول به شرایط و داده‌های شانگهای بعد از جهانی شدن و سناریوی پیشنهادی برای تهران جهت ورود به فرایند جهانی شدن می‌باشد. به نظر می‌رسد در صورت تحقق شرایط، تهران در ۱۰ سال اول جزء شهرهای جهانی در طیف گاما خواهد بود.

با توجه به یافته‌های موجود، تهران با اقتباس از مدل شانگهای جهانی شدن، می‌تواند به این پدیده ورود پیدا کند.

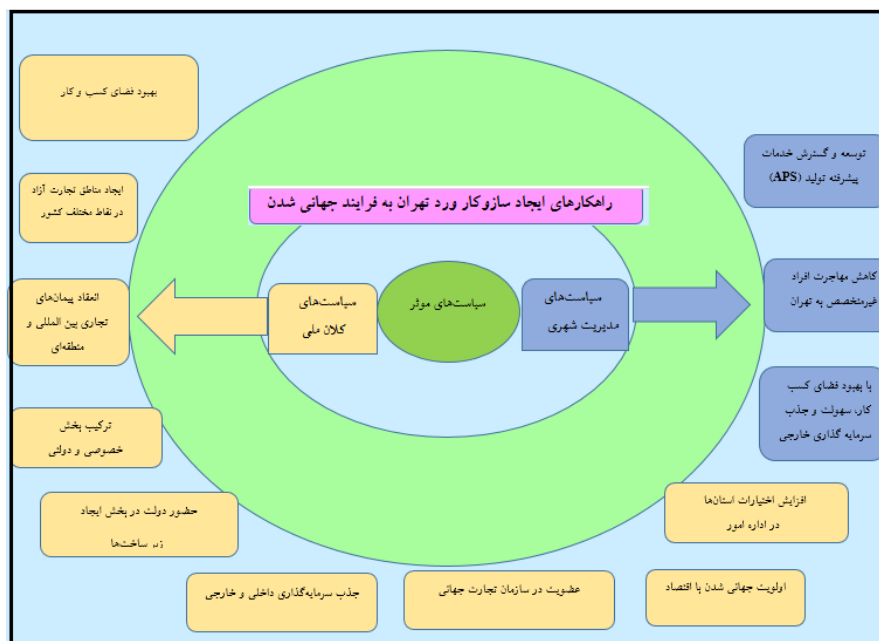
جدول (۳): مقایسه وضعیت تهران و شانگهای در قبل و بعد از جهانی شدن

دوره زمانی	شهر	شانگهای ۱۹۹۰ میلادی	تهران ۱۳۹۷ شمسی
شاخصهای جهانی شدن (متغیرها)			
سرمایه گذاری مستقیم خارجی		۱۷۷ میلیون دلار***	۹۹ میلیون دلار
تجارت بین الملل		۷۴۳۱ میلیون دلار***	۱۰۵۶۵ میلیون دلار
ضریب نفوذ اینترنت		*	۴۳/۳ درصد
گردشگر خارجی		۴۶۰۶۰۰***	۱۷۹۰۰۰۰
تعداد شعبات بانکهای خارجی		۲۴***	۵

قبل از جهانی شدن	تعداد شعبات دفاتر شرکت‌های چند ملیتی	۱۶۱
مشخصات کلان اقتصاد ملی	۱-سیاست درهای بسته اقتصادی ۲-حجم اصلی صادرات و واردات با کشورهای بلوک شرق ۳-نوع اقتصاد کمونیستی ۴-اغلب تولیدات، کشاورزی و برای مصرف داخلی ۵-چین محل ارتباطات مالی جهانی نبود ۶-عدم عضویت در سازمان تجارت جهانی ۷-عدم وجود شهر جهانی ۸-منشا ۴٪ از اقتصاد جهان ۹-شیوه تولید خوشه ای (وابسته به واحدهای تولید داخلی) ۱۰-فقر شدید در نواحی روستایی	۱-سیاست درهای نیمه باز اقتصادی ۲-محدودیت صادرات و واردات به دلیل تحریم‌های ظالمانه ۳-نامشخص بودن سیاست‌های اقتصادی ۴-عدم ثبات نرخ ارز و کاهش ارزش پول ملی ۵-ایران محل ارتباطات مالی جهانی نمی‌باشد ۶-بخش اعظم اقتصاد ناشی از فروش نفت ۷-عدم عضویت در سازمان تجارت جهانی ۸-عدم وجود شهر جهانی ۹-اکثر شیوه تولید خوشه ای (وابسته به واحدهای تولید داخلی) ۱۰-توسعه نامتوازن نواحی، تمرکز گرای و سیل مهاجرت به شهرهای بزرگ به خصوص تهران
شهر شاخصهای جهانی شدن (متغیرها)	شانگهای ۲۰۱۸ میلادی	تهران (پیشنهادی)
سرمایه گذاری مستقیم خارجی	۱۷/۳ میلیارد دلار	۷ میلیارد دلار
تجارت بین الملل	۵۱۵/۷ میلیارد دلار	۳۰ میلیارد دلار
ضریب نفوذ اینترنت	۸۵/۲ درصد	۸۰ درصد
گردشگر خارجی	۸۹۲۲۷۰۰	۵ میلیون نفر
تعداد شعبات بانکی خارجی	۵۰۱	۲۵۰
بعد از جهانی شدن	تعداد شعبات دفاتر شرکت‌های چند ملیتی	۷۰۰
مشخصات کلان اقتصاد ملی	۱-سیاست درهای باز اقتصادی و جهانی شدن با اولویت اقتصادی ۲-تجارت بین الملل با اکثر کشورهای جهان ۳-مدل چینی جهانی شدن ترکیب کاپیتالیسم و کمونیسم ۴-دارای شهرهای جهانی مهم از جمله شانگهای ۵-چین محل ارتباطات مالی جهانی ۶-عضویت در سازمان تجارت جهانی ۷-منشا بیش از ۱۵٪ از اقتصاد جهانی ۸-پس از ایالات متحده دومین قدرت اقتصادی جهان ۹-جذب سرمایه گذاران خارجی و تبدیل شانگهای به عنوان بهشت سرمایه گذاران خارجی ۱۰-برنامه ریزی ایجاد زیر ساختهای مهم از جمله طرح (یک جاده یک کمربند) ۱۱-ایجاد پیمان اقتصادی شانگهای برای جلوگیری از یکجانبه گرایی در جهان ۱۲-شیوه تولید به صورت خطی (جهانی) ۱۳-افزایش شرکت‌های چند ملیتی و بانکی خارجی ۱۴-افزایش تعداد گردشگر خارجی	۱-جذب سرمایه گذاری خارجی (در قراردادهای امضا شده پس از برجام، چین ۶۰۰ میلیارد دلار، ایتالیا ۹۷ میلیارد دلار، فرانسه ۴۳۶ میلیون دلار تعهد نمودند) که نشان از ظرفیت بالای کشور در این زمینه دارد. ۲-عضویت در سازمان تجارت جهانی و همکاری تهران با شهرهای جهانی ۳-توسعه متوازن مناطق کشور و تمرکز زدایی از صنایع در شهرهای بزرگ و کاهش مهاجرت به اینگونه شهرها ۴-کاهش هزینه‌های تولید، رقابتی شدن صنایع، شیوه تولید به صورت خطی در راستای سیاست درون‌زا بودن و برون‌گرایی ۵-تمرکز فعالیت‌های مالی در تهران و افزایش مبادلات بانکی با دنیای خارج ۶-بهبود فضای کسب و کار در کشور ۷-افزایش شرکت‌های چند ملیتی و بانکی خارجی ۸-اقتباس از الگوی چینی جهانی شدن (ترکیب بخش دولتی و خصوصی) ۹-تمرکز و سرمایه گذاری خارجی و داخلی بر خدمات APS در کلانشهر تهران ۱۰-تهران یک شهر جهانی با رتبه گاما در ۱۰ سال اول ۱۱-افزایش تعداد گردشگر خارجی

*جمهوری خلق چین از سال ۱۹۹۴ میلادی به شبکه اینترنت پیوسته است **شرکت‌های چند ملیتی به دلیل اقتصاد بسته تا قبل از سال ۱۹۹۰ میلادی در چین حضور نداشتند

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

شکل (۳): راهکارهای ایجاد ساز و کار ورود کلان شهر تهران به فرایند جهانی شدن، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

در این تحقیق تلاش شده است راهکارهای ایجاد ساز و کار ورود کلان شهر تهران به فرایند جهانی شدن مورد بررسی قرار گیرد و با استفاده از تجربه موفق شانگهای به ارایه راهکارهایی جهت ورود کلانشهر تهران به فرایند جهانی شدن پرداخته شود. یکی از مدل‌های موفق در زمینه جهانی شدن مدل معرف به مدل شانگهای جهانی شدن می‌باشد. چینی‌ها در مواجهه با پدیده جهانی شدن به این نتیجه رسیدند که جهانی شدن و به ویژه جهانی شدن اقتصاد یک فرآیند اجتناب‌ناپذیر برای توسعه کشورها و جهان است. لذا زمانی که دنگ شیا پینگ (رهبر جمهوری خلق چین)، در نظر داشت روابط آزاد را با جهان آغاز کند و بخصوص بعد از واقعه میدان "تین نان من" پیشنهاد "ژو رونجی" شهردار شانگهای جهت اصلاحات اقتصادی شهر در سال ۱۹۸۹ مورد موافقت حزب کمونیست چین قرار گرفت. پایه اصلی مدل شانگهای، ترکیب بخش خصوصی و دولتی و یا در سطح بالاتر ترکیب سوسیالیسم و کاپیتالیسم می‌باشد که علاوه بر آن مشخصه‌هایی همچون: بهبود فضای کسب و کار، اعطای اختیارات بیشتر به مدیریت شهری، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، توسعه فعالیت‌های خدمات پیشرفته تولید و خروج کارخانجات تولیدی از شانگهای جهت جلوگیری از آلودگی محیط زیست را شامل می‌شود. تجربه شانگهای نشان می‌دهد، اقتصاد با ترکیب شرکت‌های خصوصی و دولتی، برای یک کشور در حال توسعه که می‌خواهد به فرایند جهانی شدن بپیوندد، گزینه مناسبی است. هرچند که قبل از آن بخشی از اقتصاد دانان غربی به آن اعتقاد نداشتند. (شایان ذکر است این مفهوم با مقوله شرکت‌های ناموفق خصوصیتی در ایران مترادف نمی‌باشد).

بر طبق یافته‌های نظری تحقیق، نزدیک‌ترین بررسی‌های در حوزه سازوکار فضای جغرافیایی، در نوشته‌های «ساکسیسا ساسن» با موضوع سازوکار پراکندگی در عین تمرکز می‌باشد. به عبارتی (ساسن) بیان می‌دارد هرچه

عملیات شرکت‌ها و بازارها جهانی‌تر می‌شود، آنها از اقتصاد به هم پیوسته بیشتر بهره می‌برند. او تاکید می‌کند که این اقتصادها به طور توأمان از امکانات پراکندگی گسترده جغرافیایی برخوردار هستند. از نظر این اندیشمند، جغرافیای کلی جهانی شدن، پویایی‌های تمرکز و پراکندگی فضایی را در بر می‌گیرد. «آنتونی گیدنز» رشد شرکت‌های چند ملیتی در فرآیند جهانی شدن و یکپارچگی اقتصاد جهانی و پراکندگی مراکز تولید و پیوستگی آنها در سطح جهان اشاره دارد و همچنین نظریه «ارمسترانگ و مک گی» در همگرایی و واگرایی جهانی که نتیجه آن پراکندگی جغرافیایی صنایع تولیدی در مکان‌هایی با هزینه کمتر و کنترل فرآیند تجارت و سرمایه‌گذاری از جانب شرکت‌های فراملیتی است و همچنین همگرایی جهانی سرمایه و مدیریت آن در شهرهای جهانی می‌باشد. «امانویل کاستلز» به مطالعه و بیان فرآیندهای اقتصادی، اطلاعاتی و ارتباطی پرداخته و آنها را دارای واکنش‌هایی می‌داند. و این کنش و واکنش‌ها را در قالب جامعه شبکه‌ای بیان می‌دارد.

در این پژوهش مطالعه و تحلیل زمینهای راهکارهای ایجاد ساز و کار ورود کلان شهر تهران به فرآیند جهانی شدن با استفاده از نظر متخصصان و کارشناسان پرداخته شده است. ابتدا کدگذاری باز به انجام رسید. کدگذاری باز یک بخش از تجزیه و تحلیل است که شامل شناسایی، نام‌گذاری، دسته‌بندی و تشریح پدیده‌های موجود میان داده‌ها می‌باشد. در این مرحله به طور کلی حدود ۴۹ مفهوم از متون مصاحبه استخراج گردید. در مرحله بعد، کدهای اولیه به علت تعداد فراوان آنها به کدهای ثانویه تبدیل شد (کدهای اولیه در قالب طبقه‌های مشابه قرار می‌گیرند). چند کد ثانویه تبدیل به یک کد مفهومی می‌شود. در گام دوم، کدگذاری محوری مرحله دوم تجزیه و تحلیل در نظریه‌پردازی داده بنیاد است. هدف از این مرحله برقراری رابطه بین طبقه‌های تولید شده (در مرحله کدگذاری باز) است. در این مرحله شاخص‌ها به دو بعد اصلی (سیاست‌های کلان ملی و سیاست‌های مدیریت شهری) و ۱۲ مقوله (بهبود فضای کسب و کار، ایجاد مناطق تجارت آزاد در نقاط مختلف کشور، انعقاد پیمانهای تجاری بین المللی و منطقهای، ترکیب بخش خصوصی و دولتی، حضور دولت در بخش ایجاد زیر ساختها، جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، عضویت در سازمان تجارت جهانی، اولویت جهانی شدن با اقتصاد، افزایش اختیارات استانها در اداره امور، توسعه و گسترش خدمات پیشرفته تولید، کاهش مهاجرت افراد غیرمتخصص به تهران، با بهبود فضای کسب کار، سهولت و جذب سرمایه گذاری خارجی) تقسیم‌بندی شدند.

با توجه به نتایج به دست آمده، پیشنهادات ذیل با محوریت کلانشهر تهران ارائه می‌گردد. برخی از این پیشنهادات در حوزه سیاست‌های کلی کشور و برخی در حوزه سیاست‌های مدیریت شهری کلانشهر تهران می‌باشد:

✚ از انجایی که اولین قدم در تغییر یک رویکرد، افزایش سطح آگاهی‌های عمومی می‌باشد، لذا پیشنهاد می‌گردد سلسله بحث‌های کارشناسی و دانشگاهی در بیان مزایا و معایب جهانی شدن انجام شود و در مورد خروجی آن افراد در سطح عمومی و خصوصی اعلام نظر کنند تا سازگاری بیشتری با موضوع جهانی شدن حاصل شود.

✚ نگاه به جهانی شدن در کشور می‌بایستی در راستای هدف برون‌گرایی در تمام عرصه‌ها در نظر گرفته شود تا از این موقعیت در نقش‌یابی مجدد کلانشهرهای کشور استفاده شود.

✚ اولویت مطالعات جهانی شدن در کشور می‌بایستی با مدل‌های بومی‌سازی و سازگاری این فرایند باشد. تا اثرات منفی اجتماعی، سیاسی و فرهنگی حاصل از تغییرات اقتصادی به حداقل برسد.

✚ پیشنهاد می‌گردد، پژوهش حاضر در حالت مقایسه‌ای در مورد سایر کلانشهرهای کشور در بازه‌های زمانی مختلف انجام شود تا نتایج واقع بینانه بیشتری حاصل شود. شهرهایی از قبیل مشهد، تبریز، اصفهان و شیراز پیشنهاد می‌گردد.

✚ پیشنهاد می‌شود در ایران با تقویت عدالت فضای جغرافیایی و اجراء و پیگیری سیاست تمرکز زدایی و توسعه نواحی کشور در همپیوندی با کشورهای همسایه و دیگر کشورها به فکر ایجاد جایگزین نقش‌های جهانی برای کلانشهر تهران باشند.

✚ جهت استفاده از تجربیات سایر شهرهای جهان، پیشنهاد می‌گردد کلانشهرهای کشور و بخصوص تهران علاوه بر عضویت در نهادهای بین‌المللی با اولویت غیر دولتی، در به کارگیری این تجربیات و مطالعه بازخوردهای محلی آن در ابعاد گوناگون فعال باشد.

✚ سیاستگذاری‌های مدیران شهری در کلانشهر تهران باید با توجه به مولفه‌های جهانی شدن با اولویت رویکردهای منطقه‌ای و در مراحل بعد جهانی تنظیم گردد.

✚ پیشنهاد می‌شود به جای سیاست‌های حذف و کاهش نقش کلانشهر تهران، هم‌اندیشی برای اصلاح و تقویت کارکردهای جدید کلانشهری در پیوند با فرآیند جهانی شدن، مدنظر برنامه‌ریزان باشد.

✚ کلانشهر تهران با توجه به دارا بودن پتانسیل مناسب و با اجرای این پیش‌نیاز بهبود فضای کسب و کار می‌تواند موفقیت فراوانی در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌تواند داشته باشد.

✚ کلانشهر تهران باید با حضور در سامانه جهانی و تمرکز بر فعالیت‌های خدمات پیشرفته تولید از تمرکز فعالیت‌های صنعتی در تهران و اطراف آن بکاهد و در نتیجه این باعث کاهش آلودگی هوا و همچنین کاهش مهاجرت افراد غیر متخصص و جلوگیری از رشد لجام گسیخته شهر خواهد داشت.

منابع

احمدی‌پور، زهرا، قادری حاجت، مصطفی، (۱۳۹۴)، ساماندهی و آمایش سیاسی فضای شهری، نوبت اول، تهران، سمت. آقایی، پرویز، پوراحمد، احمد، ضرغامی، سعید، (۱۳۹۳)، میزان ادغام تهران در فرایند جهانی شدن، فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری، دوره ۱، شماره چهارم، صص ۱۱-۲۵.

اکبریان، رضا، (۱۳۸۲)، جهانی شدن و ویژگی‌های سیاسی و اقتصادی آن، ماهنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۱۹۵-۱۹۶، سال ۱۸، صص ۶۷-۸۶.

پورموسوی، سیدموسی، قورچی، مرتضی، رستمی قهرمان، (۱۳۹۰)، تبیین ژئوپلیتیکی کلانشهرهای جهانی-تاملی بر تفاوت‌یابی مفهومی شهر جهانی و جهان شهر، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۷، شماره ۱، صص ۴۱-۶۹.

حاتمی‌نژاد، حسین، محمدی، علیرضا، پیشگر، الهه، (۱۳۹۱)، تحلیل مکانی و کارکردی خدمات پیشرفته پشتیبان تولید در راستای پیوند تهران باشبکه شهرهای جهانی (مطالعه موردی: شرکت‌های کارگزاری خدمات بیمه آسیا)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۲، دوره ۴۶، صص ۲۳۷-۲۵۴.

- حاجی لو، زهرا، دریاباری، سیدجمال‌الدین، ارغان، عباس، فرهودی، رحمت‌الله، (۱۳۹۶)، تحلیل تطبیقی مدیریت شهری در کلانشهرهای تهران و لندن و توانمندسازی مدیران در راستای مدیریت یکپارچه شهری، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۷، شماره ۴ - شماره پیاپی ۲۸، صص ۱۳۳-۱۵۱.
- حیدری‌فر، محمدرئوف، رضایی، ناصر، (۱۳۹۱)، جهانی شدن و تحول مفهوم جغرافیا، فصلنامه اطلاعات جغرافیایی (سپهر)، دوره ۲۱، شماره ۸۴، صص ۷۷-۸۹.
- خانی‌ها، نسرین، قورچی، مرتضی، موسوی، زهرا، (۱۳۹۰)، تحلیل فضای جریان‌ها و کمربندهای شکننده در شکل‌دهی به تحولات اخیر خاورمیانه و شمال آفریقا (بررسی نظریه تیلور و کوهن)، تهران، انجمن جغرافیایی ایران.
- دامن کشیده، مرجان، زرافشان آذر، لادن، رحمتی، حسین، (۱۳۹۹)، تاثیر جهانی شدن و توسعه مالی بر رشد اقتصادی در کشورهای منتخب خاورمیانه، اولین کنفرانس مهندسی صنایع، اقتصاد و مدیریت، ترکیه شهر استانبول.
- رنه شورت، جان، (۱۳۹۲) کلان شهرهای جهانی، جهانی شدن شهرها در دنیای سرمایه داری، ترجمه، داودی مهدی، تهران، انتشارات انجمن ژئوپلتیک ایران.
- رهنما، محمدرحیم، (۱۳۸۵)، موانع، مشکلات و راهکارهای جهانی شدن شهرهای ایران، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، دوره ۴، شماره ۸، صص ۳۵-۶۴.
- ساسن، ساسکیا، (۱۳۸۹)، جامعه شناسی جهانی شدن، ترجمه کرباسیان، مسعود، نوبت اول، تهران، نشر چشمه.
- سالنامه آماری استانداری استان تهران، (۱۳۹۷)، استانداری تهران.
- سرور، هوشنگ، (۱۳۹۶)، تحلیل و رتبه‌بندی پایداری کلانشهر تهران در بین شهرهای جهانی، فصلنامه جغرافیا و توسعه، دوره ۱۵، شماره ۴۷، صص ۵۱-۶۷.
- سرور، هوشنگ، پورطاهری، مهدی، (۱۳۹۴)، نقش جهانی شدن اقتصاد در الگوی مکان‌گزینی کاربری‌های خدمات پیشرفته در کلانشهرها (مطالعه موردی: کلانشهر تهران)، فصلنامه‌برنامه‌ریزی و امایش فضا، شماره ۳، دوره ۲۰، صص ۱۵۵-۱۷۸.
- شریفی، امیر، ولی شریعت پناهی، مجید، (۱۳۹۹)، جهانی شدن و سرزمین‌سازی در جغرافیای سیاسی (مطالعه موردی رویکرد امریکا و اتحادیه اروپا)، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۱۰، ۳-۲ - شماره پیاپی ۳۹، صص ۶۲۱-۶۳۹.
- صبایگان، علی، (۱۳۹۰)، تاثیر جهانی شدن بر روند الحاق چین به سازمان تجارت جهانی، فصلنامه پژوهش‌های تجارت جهانی، شماره ۶ و ۷، صص ۱-۲۴.
- غفاری، یونس، صادقی بخش، علیرضا، (۱۳۹۹)، بررسی اثر جهانی شدن بر توسعه شهری با رویکرد اقتصاد و مسکن، هفتمین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری و ششمین نمایشگاه تخصصی انبوه‌سازان مسکن و ساختمان استان تهران، تهران.
- فقیه، نظام‌الدین، (۱۳۸۳)، جهانی شدن و نوشوندگی نظم جهانی، مدیریت گفتگو و امیزش تمدن‌ها در رویکرد سیستمی، ماهنامه اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۲۰۱-۲۰۲، سال ۱۸، صص ۵۸-۷۰.
- قضاتلو، محسن، اربابی، علی، بیات، غلامرضا، عمادی، پیام، (۱۳۹۸)، جهانی شدن و مشکلات امروزی در کلانشهرهای نوین با تاکید بر اقتصاد، ششمین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری، تهران، دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی.
- کاپلان، دیوید اچ، ویلر، جیمز او، هالووی، استون ار، (۱۳۹۱)، جغرافیای شهری، ترجمه حاتمی‌نژاد، حسین، برات‌نیا، عبدالمطلب، چاپ اول، تهران، انتشارات سمت.
- کاستلز، امانویل، (۱۳۸۰)، عصر اطلاعات، ظهور جامعه شبکه‌ای، اقتصاد، جامعه و فرهنگ، ترجمه علیقلیان، احسان و خاکباز، افشین، چاپ اول، تهران، انتشارات طرح نو.

- گیدنز، اتونی، (۱۳۹۶)، جامعه شناسی، ترجمه: صبوری، منوچهر، چاپ سی و دوم، تهران، انتشارات نشر نی.
- نوازی، بهرام، (۱۳۸۲)، ایران و پیامدهای جهانی شدن یا جهانی سازی، ماهنامه اطلاعات سیاسی، اقتصادی، شماره ۱۸۹-۱۹۰.
- یزدان پناه درو، کیومرث، (۱۳۹۴)، جغرافیا، اقتصاد و جهانی شدن و الگوهای تاثیر گذار، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- Harvey, D, (1989), the condition of post modernity, Basil Blackwell, oxford, p 241.
- Lechner, F.J, Boli, J, (2019), The Globalization Reader ,sixth edition, Emory university Atlanta, USA, Wiley Blackwell.
- Nederveen pieterse, J, (2019), Globalization and culture Global mélange, fourth edition, university of California santa Barbara.
- Perry, W, Marrer, B, (2003), Globalization under construction: Govern mentality, law and Identity, university of Minesota press.
- Shanghai municipal statistics Bureau. (2020), land AREA, population And density of population in districts (2020), Available from, www.stats-sh.gov.com. [5 octobre 2019].
- Stivesmith, J.B & Owens, P, (2020), The Globalization of world politics and introduction to international relations, eighth edition, oxford university press.
- Tan, Y, (2014), Position paper: Benchmarking the performance of global and emerging knowledge cities, p 8.